

УДК 32+316.48

**ДОСВІД РОЗВИТКУ РЕСПУБЛІКИ
КОСТА-РІКА: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ
«ЧИСТЕ ЖИТТЯ, ЩАСЛИВА КРАЇНА»**

**THE EXPERIENCE OF THE REPUBLIC
OF COSTA RICA: THE IMPLEMENTATION OF
THE PROJECT «CLEAN LIFE, HAPPY COUNTRY»**

Барабаш О. В.,

кандидат філософських наук,
доцент, докторант, Харківський
Національний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди (Харків, Україна), e-mail:
Oleg.V.Barabash@gmail.com, ORCID:
<http://orcid.org/0000-0001-8479-8926>

Barabash O. V.,

candidate of philosophical sciences, associate
professor, doctoral student, Kharkiv National
Pedagogical University named after G. S. Skovoroda
(Kharkiv, Ukraine), e-mail: Oleg.V.Barabash@gmail.
com, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8479-8926>

Здійснена спроба на фоні розгляду особливостей історичного розвитку Республіки Коста-Ріка, з урахуванням окремих субкультурних та геополітичних факторів, регіональних обставин і специфіки внутрішньополітичних процесів, з'ясувати окремі системні чинники впливу чинників і фактори досягнень країною якісної розвинутої демократії, високих стандартів життя для більшості населення, встановити особливості форматування символічного універсуму щодо єднання політичної нації, ствердження іміджу країни, як країни-миротворця та оформлення стійкого її образу як «території щастя», на якій слідує принципам «чистої життя» (*pura vida*). В роботі використано системний науковий підхід, з акцентом на дію принципу історизму та напрацювання політичної феноменології щодо символізації політичного процесу. На основі розглянутого матеріалу зроблено висновки – значну роль в якісному щодо сучасних соціальних показників результаті відіграли 2 вирішальні фактори: 1. Діяльність патріотично налаштованих місцевих еліт, консолідованих відносно ідеї національного проекту, розробки концепції розвитку і цілеспрямованої роботи щодо пошуку перспективних для країни ніш в глобальній й регіональній економічній системі, та сумі заходів, націлених на формування політичної нації з виділенням пріоритетних напрямків її трансформування в єдину цілісність на основі символічного «каркасу цілісності», з позначенням самобутніх щодо їх сполучення цінностей, знаків, «брендів» з вихідною позицією – бажанням створити «щасливу країну» та подальшою систематичною роботою щодо ретрансляції цих символічно організованих колективних ідентичностей і сумісних репрезентацій. 2. Воля визначена «геополітична сота» – стратегічне партнерство з США, але й політика відкритого регіоналізму з вітнінком, «субтонами» налаштованості на мультилатералізм як важливу складову прагматизму розвитку.

Ключові слова: Коста-Ріка, проект «чиста країна, щасливе життя», політична еліта, консолідація нації, символізм, державне будівництво.

In the article, an attempt has been made to address the peculiarities of the historical development of the Republic of Costa Rica, taking into account certain subcultural and geopolitical factors, regional circumstances and the specifics of the domestic political processes, to find out some systemic factors related to the nature of influence, factors and factors of achievement by the country of high-quality, developed democracy, high standards of living for the majority of the population, to establish the peculiarities of formatting the symbolic universum for the unification of a political nation, asserting the image of the country as a peacemaking country, and the design of its stable image as a «territory of happiness», followed by the principles of «pure life» (*pura vida*). The paper uses a systematic scientific approach, with an emphasis on the effect of the principle of historicism and the meaning of political phenomenology in the studies of the symbolization of the political process. On the basis of the material, conclusions were drawn: the decisive factors played a significant role in qualitative and contemporary social indicators: 1. Activities of patriotic local elites consolidated with regard to the idea of a national project, development of a concept of development and purposeful work in search of prospective niches in the global and the regional economic system, and the amount of measures aimed at forming a political nation with the allocation of priority directions of its transformation into a single integrity and based

on the symbolic «frame integrity», indicating distinctive for their combination of values, signs, «brands» with the starting point – the desire to create a «happy country» and subsequent systematic work to relay these symbolically organized collective identities and compatible representations. 2. Well-defined «geopolitical cell» – a strategic partnership with the USA, but also a policy of open regionalism with a nuance, «subtones» of a willingness to multilateralism as an important component of the pragmatism of development.

Keywords: Costa Rica, *pura vida*, project «clean life, happy country», political elite, consolidation of the nation, symbolism, state-building.

Постановка проблеми. В наш час новітніх технологій, і, відповідно, новаторських методів впливу на політичні процеси, дослідження політичного життя набувають, на наш погляд, все більшого міждисциплінарного й багатоаспектного характеру. Сучасна інформативна відкритість, доступність аналітичного матеріалу різного ґатунку щодо особливостей державотворення багатьох країн, розвитку права в них, становлення їх інституційного дизайну, особливостей ролі тих або інших акторів в результативності успіху або щодо показників невдач, дозволяє виокремити окремі позиції позитивів становлення, й, за умов розуміння тенденцій й технологічних надбань сьогодення, змістовні центри перспективи та механізми їх використання в процесах подальших політико-правових змін і в Україні на шляху до найефективнішого сполучення інтересів індивіда, держави, суспільства. В цих загальних ракурсах дослідницьких спрямуваннях нам представляється важливим досвід державотворення країн Латинської Америки й Карибів, що надає широку історико-емпіричну базу щодо аналізу політико-правових процесів й спектр вже використаних дослідницьких підходів стосовно методології й теорії їх пізнання та узагальнення. Особливості політичного процесу та сукупності пов'язаних з ним факторів у Республіці Коста-Ріка – це поле розгляду бачиться нам особливо актуальним у зв'язку з сумою успіхів цієї країни за багатьма внутрішніми параметрами й у сфері міжнародних стосунків.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Регіон Латинська Америка й Кариби в площині особливостей становлення й розвитку політичних режимів, траєкторій інституційних процесів, взаємозв'язку різних факторів політичного соціального й економічного характеру щодо динаміки й результативності змін становить інтерес для представників різних країн. Серед українських науковців аналізом діяльності політичних партій, електоральними процесами регіонального рівня займаються В. П. Кириченко та І. Ю. Тумасов. В контексті їх досліджень й використовуваного фактичного матеріалу, перспективними щодо залучення певних методологічних засад виглядають, на наш погляд, концептуальні рішення М. А. Польового, який стверджує системні параметри політичного процесу, що дозволяють розглядати матеріал у широких зв'язках функціонально-системного характеру і загальні розробки стосовно саме електоральних механізмів, засобів їх аналізу щодо результативності наслідків І. О. Поліщука. Традиційно під кутом зору розгортання і здійснення глобальних

стратегій регіон повстає в дослідницьких матеріалах В. Ю. Карасьова. Перспективним бачиться нам й використання напрацювань Ю. В. Узун щодо можливості демаркаційних розмежувань стосовно політичних процесів і виділення їх конфігурацій зі встановленням динаміки взаємодії за вихідною опозицією центр/периферія. Загальним моніторингом ситуації в Латинській Америці з концентрованою увагою до суми політичних подій, що мають стратегічну значущість відносно тенденцій змін займається Л. Вакарчук, особливості місцевого регіонального економічного мультилатералізму, що, в тому числі, є «вписаними» у системність ракурсів глобальних стратегій і політичних процесів, представлені в роботах З. Зозуляк.

Серед закордонних авторів виділимо коло науковців, що досліджують широке коло проблем в регіоні і, перш за все, стосовно виявлення закономірностей становлення й розвитку політичних режимів, фундаментального аналізу загальної ситуації щодо взаємозв'язків політичних процесів та соціально-економічної динаміки – Б. Геддес, С. Мейворін, А. Перес–Лінь'ян, Т. Скаллі, Дж. Коутсворт, Т. Карозерс, С. Левицький, Н. Хомський, Ф. Фукуяма, З. В. Івановський, А. Ю. Мельвіль, М. М. Платошкін та інші. Еміліо П. Гарсія та В. М. Давидов акцентовано аналізують підвалини економічних регіональних процесів та становлення інституційних основ місцевого регіоналізму, міждержавних конструкцій та детермінацію тенденцій в контексті глобальних зрушень. Нелінійну унікальність побудови місцевого регіоналізму відзначає і досліджує Андреа К. Бьянкулі. Відзначимо також, що загальна ситуація розвитку політичних процесів саме в Республіці Коста–Ріка є предметним полем для розгляду в публікаціях Т. О. Воротнікової, трансформації країни у багатьох відношеннях – Е. С. Дабагяна.

Постановка проблеми. На фоні численних досліджень, що є зосередженими в своїй науковій увазі на країнах Латинської Америки та Карибів, нам, тим не менш, бачиться відкритою тематика аналізу історичного шляху, досвіду досягнення показників успішності окремими державами, що за різними міжнародними рейтингами та індексами досягли високих позитивних результатів, та, відповідно, виділення ключових заходів і напрямків діяльності, які відіграли ефективну роль в процесах державотворення, консолідації нації, побудові зрілого громадянського суспільства, досягненні значного рівня добробуту їх населенням. В цих широких дослідницьких контекстах, відкривається значимість, у тому числі, аспектів віднаходження свого стратегічного геополітичного вектору (або векторів) розвитку, пошуку «ніш» взаємовигідної взаємодії з зовнішнім по відношенню до країни світу, вузлових центрів перспективи стосовно внутрішньої політики й формування системних засад подальших спільних (держава, суспільство) дій. Особливо актуальним, на нашу думку, виглядає вивчення процесів символізації політичного

процесу з проєкцією на символізацію суспільного життя (що, як відзначав Л. Пай, мають в регіоні особливого значення і виражені сильніше щодо прояву, тенденцій, спрямувань), з'ясування рівня потенціалу впливу політичних еліт у формуванні перспективи розвитку державотворчих процесів, в тому числі у зв'язку з розробкою та послідовним впровадженням символічного раціонально організованого простору, «символічного каркасу успішної майбутності» й подальшою консолідацією політичної нації навколо ключових його цінностей та орієнтирів.

Мета і завдання роботи. Мета даної роботи – проаналізувати досвід розвитку Республіки Коста–Ріка та з'ясувати значення окремих чинників, засобів, факторів, що сприяли стійкому розвитку якісної демократії в цій країні й досягненню високих показників рівня життя більшості її населення. В рамках цієї мети виділяємо завдання – виділення особливостей формування стратегії розвитку країни з її геополітичними орієнтирами та символічним універсумом консолідації нації у відповідності до певного конгломерату цінностей, дослідження ступеня і заходів впливу місцевої політичної еліти на оформлення та послідовне впровадження лінії щодо ствердження і розвитку унікального «символічного каркасу» національного єднання, формування стійкого «бренду» образу Республіки Коста–Ріка як «щасливої країни», що слідує стандартам життя, які задаються ключовим символом–інтегратором – «Pura vida».

Виклад основного матеріалу дослідження й отриманих результатів. Перш ніж перейти до розгляду заявленої проблематики, відзначимо, що, на жаль, нам не відомі бодай якісь соціологічні опитування, щодо шаблонності сприйняття населенням України країн Латинської Америки та Карибів, і, відповідно, перші реакції людей на назви країн, відтворення якихось символічних рядів, їх змістовно–емоційні реакції тощо. Є, мабуть, країни, про які населення України знає більше і є бажання знати ще значніший обсяг інформації, а є й такі, що в силу різних обставин потрапили в перелік не–пріоритетних щодо пізнання. Стосовно окремих країн у сучасному інформаційно відкритому світі об'єктивна інформація може підтвердити або спростувати відповідність дійсності нашого сприйняття, але ми вже за звичкою зорієнтовані на певне ставлення, що може суперечити реальному стану речей й бути похідним від стандарту стійких міфологем – на рівні свідомості ми все ще перебуваємо у «пастках» певного символізму з подальшим блокуванням наміру пізнання реалій («зайвий негатив»). На наш погляд, таке опитування (хоча б на рівні перші слова–асоціації з країною) відтворило би результати як зовнішньої по відношенню до країн інформаційної роботи, так і власне якості та спрямованості тієї діяльності, що є наслідком внутрішніх зусиль суспільств самих країн, держави, еліт, різних суб'єктів–учасників процесу символічного позначування дійсності. Це, можливо, допомогло б з'ясувати важливе в контексті нашого

дослідження питання – умовне співвідношення у формуванні середньостатистичної картини про країну та її символічні ряди власне внутрішнього самосприйняття населення у символічно виражених одиницях (будь-якого гатунку) і зовнішніх впливів. Зважаючи навіть на велику варіативність показових в окремих аспектах прикладів, можливо, вірно буде стверджувати, що відносно Республіки Коста-Ріка вже впродовж тривалого часу є усталеність позиції щодо сприйняття і зовнішнього і внутрішнього – послідовно в масовій відомості стверджується «аура» успішної держави з щасливим населенням, що пишається своєю країною, з пріоритетами розвитку та способом життя, які окреслюються формулою-брендом країни «Pura vida» (ісп. – чисте життя), що відтіняє й доповнює символіку її назви Costa Rica (ісп. – багатий берег). На фоні сусідніх держав регіону Республіка Коста-Ріка дійсно виглядає оазою стійкої якісної демократії, економічних досягнень, мирного розвитку, який після 44 денної громадянської війни 1948–49 років не переривався масовими соціальними напруженнями, військовими переворотами та революціями. Не було і значних міжнародних конфліктів (тільки в 2010 році на картах Google Maps коста-ріканський острів Калеро був позначений територією Нікарагуа, а оскільки це давня спірна на думку нікарагуанців земля, туди відразу зайшов військовий гарнізон Нікарагуа і обладнав казарми щодо постійного розміщення, навіть не зважаючи на вибачення представників Google та виправлення помилки). Республіка Коста-Ріка не має своїх збройних сил і у разі міжнародних ускладнень, що ущемляють її інтереси, звертається до правових заходів розв'язання проблем, підключає міжнародні інстанції, вдається до заходів дипломатичного характеру (певною мірою гарантом безпеки Коста-Ріки виступають США). Спробуємо з'ясувати окремі чинники сучасного стану речей, причини успішності Республіки Коста-Ріки.

Історичні контексти набуття державності. Території сучасної Коста-Ріки були відкриті європейцями під час 4 експедиції Христофора Колумба у 1502 році. Місцеві землі були заселені нечисленними індіанцями, що не мали значних і заможних державних утворень і тому певний час – до 1530 року – залишались майже без переселенців з Європи для яких місцина не виглядала пріоритетною щодо освоєння. Згодом сюди потяглися вихідці, перш за все з Іспанії, які почали засновувати невеликі приватні господарства, зорієнтовані на сільгосп. виробництво, вирощування какао, згодом кави й окремих фруктів. Відразу відзначимо, що так почався формуватись специфічний уклад життя, організаторами якого були невеличкі фермерські володіння, переважно без рабської праці (не було економічного сенсу у використанні їх праці + додаткові витрати на транспортування). Відсутність природних ресурсів дозволяє зробити висновок, що в Коста-Ріці не було і немає підстав для розбудови того типу економіки, яку А. Пшеворський (*Adam Przeworski*) позначає як анклавну, тобто таку, що системно

базується на пріоритеті використання природних ресурсів, як втім і не достатньо суми умов щодо появи плантаційної ресурсної економіки з усіма подальшими наслідками політико-правового характеру (в країні намагались свого часу масово вирощувати каву, какао, тютюн, але в силу різних причин ці виробництва не набули такого поширення як в інших країнах регіону; скажімо тютюн за місцевих земель і кліматичних умов був достатньо низької якості й його виробництво було майже припинено). Таким чином, так зване «ресурсне прокляття» від самого початку не загрожувало розвитку Коста-Ріки в заданому цим явищем напрямку.

Достатньо незвичайно вирізняється з поміж сусідів Коста-Ріка й до сьогодні в плані композиційності складу населення за ознаками раси: незначний відсоток індіанців – близько 2.5%, лише близько 1% темношкірих, та незвично для регіону багато білошкірих – близько 66%. Якщо користуватись термінологією А. Лейпхарта (*Arend d'Angremond Lijphart*), є простір для формування гомогенної політичної культури, враховуючи фактор вираженої домінантності світоглядних орієнтирів в субкультурних одиницях, що є її складовими; не основні за чисельністю групи за етнічними, расовими (до останнього часу і релігійними) показниками майже не проявляють контраверсійні щодо main stream за змістом варіації інтересів автономно оформленого і інше-спрямованого відносно бачення майбутнього характеру та відповідних їм вимог представленості в структурі політії (таким чином в соціальній структурі не формуються відповідні субкультурам але важливі щодо їх функціональної значущості елементи) – мова іспанська (в сучасній Коста-Ріці населення, як правило, вільно говорить й на англійській мові), більшість населення традиційно сповідує християнство в католицькій варіації (католицизм має закріпленій національним законодавством статус державної релігії). Щоправда останнього часу (2-ге десятиліття 2000-их) євангельські християни у ситуативному союзі з представниками інших конфесій й навіть атеїстами намагався добитись змін законодавства у напрямку закріплення норми щодо відділення церкви від держави.

Окрім початкового культурно-символічного і, в якійсь мірі, інституційного зв'язку з Іспанією (з часів перебування у складі генерал-капітанства Гватемала), історія й генетична пам'ять місцевого населення в Новому світі найбільш пов'язані з Мексикою (спорідненість коста-ріканських індіанців з автохтонним населенням Мексики + з 1822 року Коста-Ріка входила до складу мексиканської імперії Агустіна Ітурбіде) та США (елементи зв'язку різного роду – переїзд в Коста-Ріку організованих груп населення зі США, скажімо, квакерів, системні запозичення елементів інституційного дизайну у США, уважні зв'язки місцевої еліти з елітами цієї країни). Відзначимо також, що, хоча певний проміжок часу з 1823 до 1838 року Коста-Ріка разом з Сальвадором,

Гватемалою, Нікарагуа та Гондурасом входила до складу федеративного державного утворення – Сполучені Провінції Центральної Америки – з Нікарагуа у Коста-Ріки вже традиційно непрості стосунки, як, втім тривалий час були певні проблеми і з іншим сусідом – Панамою, що історично відчуває свою часткову приналежність до іншого значного проекту – Великої Колумбії – з усіма похідними від цього символічними прив'язками й орієнтаціями. Хоча лінія розвитку незалежності окреслюється в країні з 15.09.1821 (15.09 – свято незалежності), фактично окремою незалежною державою Коста-Ріка стала після розпаду центрально-американської федерації у 1838 році, а офіційно проголошена Республікою Коста-Ріка у 1848 році.

Проблема, яку мала вирішувати владна еліта – формування нації у політичному сенсі, пошук місцевих ідентичностей, ствердження ідеї унікального національно-державного місіяства та відповідних їй «зшивок» різних груп населення країни в єдність, розбудова сукупності політико-правових інститутів. Відзначимо, що становлення національного самоусвідомлення проходило у зв'язку з католицьким християнством, хоча значущість виключно релігійного питання у справі державотворення після Вестфальського миру 1648 року стала значно меншою. Ми вже згадували про державний статус католицької церкви в Коста-Ріці і, в цьому сенсі, країна пішла своїм відмінним від інших країн регіону неповторним шляхом. Католицизм, мабуть, відіграв свою консолідуючу роль у справі єднання суспільства і впродовж тривалого часу поступався щодо позицій у справі напрацювання основ суспільного консенсусу і його символічних представленостей. Вже на сьогодні, задля позначення унікальної ідентичності костаріканці використовують свої, вже виключно місцеві терміни не пов'язані ні з назвою країни, ні з національною приналежністю, релігією, географічними пунктами, тощо, що свідчить про результативність цієї роботи – *Pesimismo embargo a ticos*. *Califican como negativo el rumbo del país* [21]. (У назві статті вживається термін самопозначення – *तिकос*. Різноманітні спортивні збірні країни називаються просто *Los Ticos*. Походить від звичая використовувати в розмовній практиці країни ісп. суфікс *tico*, що зазвичай вживається для надання слову ласкаво зменшувального й теплого характеру – *hermanítico*, *chiquitico*, тощо).

Відносно політико-правових механізмів, зазначимо, що правова система традиційно для країн регіону в цілому відноситься до романо-германської правової сім'ї, хоча у сфері публічного права запозичено конституційний досвід США і, відповідно англо-американської правової традиції. За формою правління Коста-Ріка президентсько-парламентська республіка. Ми плануємо окреме звертання до аналізу інституційного дизайну цієї країни в наступних публікаціях, бо на наш погляд, результативність розвитку багато в чому залежить й від нього. Як підкреслює О. І. Зазнаєв: «Уся політична практика підтверджує основну тезу

неоконституціоналізму: інститути є важливими» [7, с. 202]. Щодо того в якій мірі – знайдемо широкий спектр точок зору. В будь-якому випадку, А. Перес-Лінь'ян (*Aníbal Pérez-Liñán*) та С. Мейворін (*Scott Mainwaring*) у сумісній статті 2015 року, присвяченій аналізу розвитку демократії в регіоні та порівнянню ситуації та тенденцій в окремих країнах, виділяють 4 траєкторії; до першої відносять стабільні високоякісні демократії – Коста-Ріка, Чилі, Уругвай [20, с. 115]. І в цьому сенсі Республіка Коста-Ріка демонструє показовість тенденції розвитку.

Зазначимо ще один важливий фактор розвитку регіону, що виступає одним з найбільш суттєвих і про який будемо пам'ятати впродовж усього дослідження – вплив на розвиток процесів лідера демократичного світу й потужної держави США і віднаходження Коста-Рікою алгоритму геополітичного розвитку, моделі спів-існування з США. Ще з 1823 року згідно з так званою «доктриною Монро» (Джеймс Монро – 5 президент США, 1817–1825 рр., «ера доброї згоди» й придбання в Іспанії штату Флорида) територія Американського континенту визначалась США зоною вільною від європейського втручання. В. Ю. Карасьов, говорячи про карнавальність політики, карнавальність естетики, яку може дозволити собі Латинська Америка, стверджує, що: «Латинська Америка це як би... ну вона – задній двір США, «доктрина Монро» – вона не бере участь в глобальній політиці» [3]. Сформулюємо це так – вплив США на події в регіоні інколи важко переоцінити. Ноам Хомський (*Avram Noam Chomsky*), який тривалий час досліджує хід процесів в Латинській Америці й на Карибах саме в широких контекстах, в тому числі щодо ролі США, підкреслює «Латинська Америка є очевидним полігоном, особливо регіон Центральної Америки й Карибського басейну. Тут Вашингтон стикався з небагатьма зовнішніми викликами...» [14]. Хомський, що є відомим своїм критичним ставленням до зовнішньої політики США, згадуючи Т. Карозерса (*Thomas Carothers*), підкреслює й неоднозначність прагматичного підходу своєї країни у поєднанні з намаганнями допомоги у справах демократизації регіону – «прагнення просувати демократію Вашингтоном було ширим, але багато в чому провальним. Окрім того, невдача носила систематичний характер: там де вплив Вашингтону був найменшим, в Південній Америці спостерігався реальний прогрес у напрямку демократії... Там, де вплив Вашингтону був найбільшим, прогрес був найменшим, а там, де це відбувалось, роль США була незначною або негативною. Його загальний висновок полягає в тому, що США намагались підтримувати «базовий порядок зовсім недемократичних суспільств» та оминати «популістських змін», що «неминуче шукають тільки обмежені, спадні форми демократичних змін...» [14]. Тобто за умов можливості незаперечних й часто необмежених щодо зовнішніх протистоянь впливів, тим не менш, результати дії США варіювались й визначались і сумою чинників, похідних від інтересів США,

і детермінантами та факторами регіонального, внутрішньодержавного гатунку, окреслювались якимись унікальними подіями. Й, вочевидь, дії США не завжди вели до програмованих задумом результатів. Реагуючи на виклики й загрози націоналістичного, реформістського, революційного характеру, коректуючи намагання центральноамериканських країн вести більш самостійну політику, як стверджує в своєму дослідженні Дж. Коутсворт (*John H. Coatsworth*), США значною мірою вплинули на долю 5–ти з 6 країн цієї частини світу й цей вплив мав змістовно-ситуативний характер [15, с. 37]. Зрештою, питання чому країна-лідер демократичного світу завочевидь вираженої стратегії поширення й підтримка демократії в регіоні зустрілась з якісно різними результатами й наслідками своїх дій щодо розвитку подальших подій все ще залишається відкритим для уважного дослідження. Навіть в Центральній Америці, де країни з незначними територіями й невеликим за чисельністю населенням, порівняно, скажімо з Бразилією або Мексикою, стан держави й показники рівня й способу життя в Нікарагуа, Панамі, Гватемалі, Сальвадорі чи Гондурасі суттєво різняться. На фоні різності траєкторій розвитку країн регіону, звертаючись до досвіду історії Республіки Коста-Ріка, як найбільш успішної держави Центральної Америки, ми хотіли б звернути увагу на роль місцевих еліт у становленні як інститутів Республіки Коста-Ріка, так і національної самосвідомості, формуванні символічних просторів відносно зовнішнього сприйняття країни.

Барбара Геддес (*Barbara Geddes*) щодо творців конституції, ключових акторів політичного життя у справі побудови інституцій, а, зрештою, і формуванні погляду на перспективу, традиційно налаштовує нас на критичний лад, підкреслюючи, що вони «переслідують власні інтереси, які домінують над усім і саме ці інтереси схиляють їх до обрання одних інституційних каркасів й заперечення інших» [16, с. 18]. Зазначимо, втім, що в історії є приклади й мотивації іншого роду, коли інтереси виходили з потреб виконання соціальної місії – облаштування соціально справедливого суспільства, орієнтації на суспільне благо, демократичну державу, тощо, щоправда у різних варіаціях розуміння згаданого. Значення змістовних спрямувань політичних еліт в житті сучасних країн на свій лад, з іншими акцентами уваги, підкреслює й Ларрі Даймонд (*Larry Jay Diamond*), говорячи про їх можливості щодо становлення перспективи розвитку, демократичної традиції і, відповідно, налаштування на формування необхідного інструментарію розвитку, як то незалежні суди, інше. Тому, звертаючись і до аналізу складнощів розвитку сучасної України, він стверджує: «Корінь проблем України – саме у відсутності еліти, керівництва, достатньо вірного суспільному благу і своєму національному проекту» [10]. Коста-Ріка неодноразово в своїй історії (навіть 20 ст.) переживала критичні моменти – до 2 світової війни тут, як і в Аргентині, був поширеним

нацистський рух, який довелося долати спільними зусиллями політиків, суспільства, за підтримки інших держав. Були й спроби узурпації влади і громадянська війна у післявоєнний період, напруження з сусідніми державами, загальна криза в регіоні, тощо. Тим не менш, на фоні цих складних історичних подій саме в Коста-Ріці з'явилися лідери, що увійшли в історію не тільки країни, але й світу, зорієнтували зусилля місцевих еліт в конструктивному напрямку з стратегічним наміром створити чудову для життя *усього населення* країну, розвинену демократію. Найбільш відомі з них – Хосе Фигерес (*José María Hipólito Figueres Ferrer*) та Оскар Аріас (*Oscar Rafael de Jesús Arias Sánchez*). Хосе Фигерес є одним з авторів ідеї створення Карибського легіону, що ставив за мету позбавлення регіону від диктаторських режимів, засновник (1945 рік) та лідер партії Національного визволення. Приймав участь у заходах щодо подолання порушень законодавства владою (у 1948 році президент Кальдерон Гуардіа відмовився визнати результати виборів і залишити посаду) і спроб неконституційного подовження терміну президентських повноважень. Під час громадянської війни очолив Установчу хунту, яка тимчасово виконувала функції державної й виконавчої влади, а згодом, після ратифікації нової конституції й затвердження Законодавчою асамблеєю нового президента, передав усі повноваження в державі та добровільно відсторонився від влади. У подальшому – двічі Президент Республіки Коста-Ріка й один з ключових творців системних основ політико-правового характеру щодо розвитку цієї країни, політик, який сприяв визначенню стратегії геополітичної поведінки Коста-Ріки, окресленню символічних контурів єднання її населення в умовному просторі, що в подальшому допомогло сформувати сучасну коста-ріканську націю з її особливим світовідчуттям, самоусвідомленням унікальної єдності на основі встановлених національною ідеєю цінностей. Свого часу Хосе Фигерес вжив і заходів, що надали політиці Коста-Ріки рис впізнаваної суб'єктності – за його розпорядженням було націоналізовано банки (і тут справа не тільки і не стільки в формі власності банків, а, найголовніше, в їх юридичній «прописці», країні реєстрації, бо як постійно підкреслює В. Ю. Карасьов, лише національні банки у довгостроковій перспективі можуть сприяти індустріальним проривам країни, кредитуючи національні високотехнологічні проекти довгими кредитами з низькою відсотковою ставкою – тобто в переорієнтації банківської системи на забезпечення національного інтересу), надано права голосу жінкам, американські корпорації (відомий приклад діяльності компанії, щодо якої з'явився вислів про «бананові республіки» – *United fruit company*) поставлені в умови необхідності сплати третини суми з прибутків, що отримані в країні, задіяні програми залучення інвестицій в економіку. За його ініціативою розпущена армія, розпочалося реформування соціального сектору

й поширення соціальних гарантій щодо освіти, охорони здоров'я, інше. Єдине, що традиційно закидають Хосе Фігересу його критики – це жорстке неприйняття ідей комунізму у будь-якому вигляді й протистояння з ним в регіоні у союзі з США. Втім, навіть зважаючи на стратегічне партнерство з США, Коста-Ріка дотримується принципу «відкритого регіоналізму», що має на меті готовність до будь-яких союзів й партнерства, які в межах встановлених й загальноєвропейських на світовому рівні правил й норм, вирішують завдання поліпшення рівня життя населення, покращення добробуту в країні. Участь у міжнародних союзах, програмах, об'єднаннях – додатковий фактор стійкості демократії, як політичного режиму, що є вписаним у суму політико-правових відносин міжнародного співтовариства, що на практиці підтверджує Коста-Ріка. Реалізація цього принципу допомогла країні набути стійкої репутації «парламентера й миротворця», перетворивши її в певний символ прагнення до миру, заперечення агресії, насильства. У формуванні цього особливого «бренду» Коста-Ріки й формуванні символічних позначок, ствердженні слів-носіїв, знаків й образів розкриття символу, наповнення його відповідними соціальними та політичними значеннями, доміантними ціннісними характеристиками, становленні ритуалів ствердження, супроводження, поширення, підтвердження, відіграв й президент-лауреат Нобелівської Премії миру 1987 року – Оскар Аріас. Він також двічі (не поспілі 2 президентські терміни) виконував обов'язки Президента Республіки Коста-Ріка. Завдяки саме його особистим дипломатичним зусиллям на тривалий час було досягнуто миру в Центральній Америці [5, с. 185]. Відзначимо відразу ще одну показову рису, що характеризує і рівень політичної культури населення, й електоральні вподобання, й якість політичного лідерства в країні – високий освітній рівень ключових політичних фігур. Якщо проаналізувати біографії президентів, то з'ясуємо, що навчалися вони у відомих західних навчальних закладах (переважно американських і часто за спеціальністю «політологія»). Так, вже згадуваний нами Хосе Фігерес закінчив Массачусетський технологічний інститут, Оскар Аріас після навчання в Університеті Коста-Ріки, закінчив ще й Лондонську школу економіки, де отримав ступінь доктора економіки, а згодом ступінь доктора політичних наук в Університеті Ессекса. Знайдемо підтвердження цієї тенденції й в історіях життя президентів вже 21 століття – Лаури Чинчілі (*Laura Chinchilla Miranda*), Луїса Соліса (*Luis Guillermo Solís Rivera*), сучасного Президента Республіки Коста-Ріка Карлоса Альварадо (*Carlos Alvarado Quesada*). Як правило, всі вони вихідці з науково-викладацьких кіл, в будь-якому випадку займаються науковою дослідницькою діяльністю – Оскар Аріас Луїс Соліс є професором історії й політології, деканом факультету соціальних наук Університету Коста-Ріки, Оскар Аріас читає лекції в багатьох навчальних закладах і є почесним професором в них, Лаура Чинчілія

відома своїми публікаціями з судового права, щодо заходів боротьби з наркотрафіком, напрямків вдосконалення правоохоронної діяльності, тощо.

Характерним для політиків Коста-Ріки став й стиль спілкування з людьми. В цьому смислі значна заслуга щодо його ствердження належить Оскару Аріасу. Саме він наполіг на проведенні процедури інавгурації під час свого прийняття повноважень Президента Республіки Коста-Ріка на стадіоні, запровадив піші прогулянки містом майже без охорони, спілкування з людьми напряму під час спортивних заходів, інше [6]. Тому не виглядає дивним, що близькість до людей й готовність до безпосереднього спілкування й, відповідно, демократії безпосередньої участі була відтворена у запровадженні інституційних елементів партисипативної демократії. Причому, як відзначає З. В. Івановський з приводу тенденцій конституційного розвитку в регіоні, «у ряді випадків самі правлячі еліти виявили готовність включити в законодавство елементи прямої демократії, щоб «випустити пар» та запобігти колапсу демократичної системи» [8, с. 121]. Враховуючи традиційну емоційність політичного процесу, що є притаманна на рівні саме місцевих країн й часом нестандартні його траєкторії, плебісцити і референдуми, право на законодавчу народну ініціативу та інші елементи партисипативної демократії, що використовуються саме в Латинській Америці (в Уругваї вони частково нормовані законодавством з 1934 року) і на Карибах – можливість в оговорених випадках відкликати обраних посадових осіб до завершення терміну їх повноважень та відкриті слухання з участю зацікавлених осіб (т.зв. *cabildo abierto* – відкрита рада, відкрита ратуша) – виглядають органічними елементами усього інституційного дизайну. Внесення необхідних доповнень щодо партисипативної демократії в Основний закон Республіки Коста-Ріка відбулось у 2002 році. Високий освітній рівень, кваліфікованість політичної еліти у справі розбудови держави й, головне, патріотизм й консолідована позиція щодо налаштування на перетворення своєї нації та країни в особливий суб'єкти історичного здійснення зрештою задали поштовх, дали потрібний імпульс щодо подальшого розвитку. В якості відправної точки, еліта мала віднайти спосіб «оформлення» нації в умовну цілісність з вирізненим на фоні інших країн своїм неповторним самовідчуттям, його вираженням в різний спосіб символічним каркасом й уявленнями про місію нації в державницькому способі життя. Далі стояли завдання вже практично-соціального, економічного спрямування – віднайти шляхи дієвої реалізації національно-державної ідеї, заходи успішних соціально-економічних перетворень з віднаходженням своїх ніш у світовій й регіональній економіці, що позначали б перспективи росту й розвитку.

Ми вже згадували, що свого часу територія сучасної Коста-Ріки входила у різні міждержавні об'єднання, а початково організовувалась не як державне утворення, а лише колоніальна провінція з достатньо умовно визначеною територією й без

особливої для світу чи регіону місцевої етнічної, мовної, релігійної групи (місцевий католицизм все ж частка світової християнської традиції). Тому в умовах відсутності корінної, титульної нації, Коста-Ріці довелося здолати шлях формування нової політичної нації, який має свої особливості. Прийmemo визначення нації у варіації Б. Андерсона (*Benedict Anderson*) як уявну політичну спільноту, конструювання якої здійснюється за допомогою знаків, ідей й цінностей, що набувають символічну форму й утворюють національний символічний простір [1, с. 26]. Проблема символу в контекстах символ й закон, політичні процеси [12, с. 88], символізація інституційного характеру, державотворення, соціальні явища [2, с. 8], складна і багатовимірна. Стосовно незахідних країн, як відзначає Л. Пай (Lucian W. Pye) вона набуває додатково актуально переутворюючого політичну дійсність характеру – «В незахідних країнах, ключовою проблемою яких є інтеграція нації, лідери достатньо часто звертаються до почуттів й символів національної єдності...» [23, с. 83]. Власне процес формування нації може розглядатися як процес, у якому за допомогою ідей і цінностей створюються символічні форми, що вбирають в себе різні засоби вираження на рівні морфем (знаки, образи, відсилення) самих символів як метаморфем, що завжди не є остаточно розкритими, явними, завершеними та задають, водночас, модуси спільних колективних репрезентацій, й зрештою, контури національних ідентичностей. Г. В. Пушкарьова, звертаючись до питання ідей і цінностей як засобу конструювання символічного простору, щодо формування національної ідентичності виділяє символи-сигніфікатори (певні культурні коди, що фіксують існування нації як даності) й символи-інтегратори, що здатні реконструювати, трансформувати зміст колективного «Ми-образу». Вона звертає увагу, що за О. Ф. Лосевим, символ завжди є узагальнення, а значить, вміщує в собі певний потенціал розгортання, актуалізації додаткового значення: «Зазвичай розгортання символу уявляється як інтерпретація, пояснення його значення, прийнятого в культурі конкретного суспільства» [11, с. 160]. Тобто, підсумуємо, і з цієї точки зору, актуалізація потенційності розгортання символу може виступати у якості засобу подальшої «роботи єднання», відігравати значну роль у формуванні ідеї спільної причетності до Над-смислу щодо самого існування нації в контексті усвідомлення своєї особливої місії в світі, неповторності шляху розвитку. Щодо Коста-Ріки було запроваджено кампанію з формування образу країни, як осередку доброзичливих, (вже згадуване самопозначення – *ticos*), «щасливих» вже за фактом проживання в цій країні людей. Комунікативний простір навколо неї є сповненим відтворення сполучення *Pura Vida* – Чисте життя, що породжує суму образів навколо символу-інтегратору. Це сполучення цілеспрямовано поширювалось політиками й засобами масової інформації, доки не закріпилась як «бренд» не тільки для внутрішнього

«споживання» – слово-засіб співвідношення себе для населення з певними ідеями й цінностями, способом життя – але й не почало сприйматися і на рівні регіону, світу, як унікальна характеристика унікальної політичної нації, що торує свій шлях в майбутнє йдучи неповторним шляхом, виконуючи свою історичну місію. Що вкладається зараз в розуміння *Pura vida* ми не розкриємо до кінця, тому що продовжується розгортання символу і набуття нових знаків, образів, відповідних часу тлумачень, але окремі характеристики стійко закріпились в масовій свідомості: миролюбство (армії немає, президенти вступають у якості миротворців), заперечення насильства і агресії в будь-якому вигляді (використовується специфічний дискурс влади, мовні практики в інформаційному просторі), любов до природи (національні парки й заповідники займають значну площу Коста-Ріка, країни перейшла на споживання невичерпних джерел енергії, культ чистоти й збереження довкілля), здоровий спосіб життя, якісна освіта, високі стандарти в соціальній сфері, спорт як один з пріоритетів, представництво і захист інтересів громадян за кордоном, гідні умови розвитку особистості, поважна забезпечена старість, інше. Наскільки все це працює – з цього приводу є різні думки. Й в Коста-Ріці є злочинність, занедбані небезпечні квартали, проблеми з приїжджими заробітчанами з Нікарагуа, Сальвадору, Гватемали, інших країн. Й тут також трапляються скандали з корупцією найвищих посадовців (відбував 5 річне покарання за рішенням суду навіть колишній президент Коста-Ріки Мігель Анхель Родрігес), але працює вільна від чийось вказівок преса, діє розвинене громадянське суспільство, на варті закону – незалежні суди. В сусідніх країнах є й природа не гірша, і сонця більше, і узбережжя гарніше, але сполучення *Pura vida* притягує позитивну увагу, сприяє поширенню інформації про країну, залучає значні потоки туристів з усього світу. Слід також зазначити, що програми пошуку своїх перспективних ніш економічного розвитку, що були задіяні в Коста-Ріці також дали позитивний результат. Країна й на сьогодні займається вирощуванням кави, горіхів, квітів, фруктів, але окрім цього спеціалізується на виробництві програмного забезпечення й розвитку високих технологій (підключаються ІТ фахівці з усього світу, кому до вподоби місцевий клімат, спосіб життя), медичного обладнання, оптики, електронного й енергообладнання, телекомунікацій, виробництві одягу, бізнес послугах, розвиває фінансовий сектор, і, звичайно, туризм. Здійснюються заходи щодо залучення іноземних інвестицій, (діють вільні економічні зони) більш широкого підключення діяльності транснаціональних корпорацій, що дозволяє створювати додаткові робочі місця. Президент Республіки Коста-Ріка, Карлос Альварado, шукаючи шляхи більш ефективного включення населення в сучасний ринок праці, заявив, що буде приділяти особистої уваги кращому вивченню англійської мови в країні [27].

Т. О. Воронікова, аналізуючи пріоритети розвитку країни, підкреслює, що «головний акцент було зроблено на розвитку сфер освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення що дозволило вберегти країну від соціальних вибухів й політичного хаосу, що є характерними для інших центральноамериканських держав» [4, с. 196]. Тобто велась цілеспрямована робота на покращення рівня життя усього населення за основними соціальними параметрами, і, навіть, в напрямку формування звички суб'єктивно-позитивного самосприйняття свого буття. Такий підхід сприятливо позначився на іміджі Коста-Ріки та її позиціях в регіоні та світі, більш того, країна стала певним орієнтиром щодо успішної реалізації проекту «щаслива країна». На підтвердження цього звернемося до різних авторитетних міжнародних індексів і рейтингів. Почнемо з того, що за розробленим британськими науковцями The Happy Planet Index / Всесвітнім індексом щастя, дослідженням, що проводиться раз на кілька років з 2006 року і визначає галузь дослідження – державне управління та напрямки дослідження – вивчення економічних й соціальних процесів підсумовуються результати у кінцевих статистичних показниках пов'язаних з самовідчуттям населення різних країн щодо якості свого життя. У 2009, 2013 і 2016 роках Коста-Ріка займала **1** позицію у цьому рейтингу щастя, її мешканці почувалися найбільш щасливими людьми в світі – 44,7 (2016 рік). Причому у 2016 році зі значним відривом від країн, що розташувалися на **2** та **3** місцях – Мексика й Колумбія набрали 40,7 балів. В першій десятці також: **6.** Панама – 39,5, **7.** Нікарагуа – 38,7, **10.** Еквадор – 37,0, **11** позиція у Ямайці – 36,9, **14.** Уругвай – 36,1, **17.** Сальвадор – 35,6, **19.** Аргентина – 35,2, **23.** Бразилія – 34,3, **26.** Гватемала – 34,2, **27.** Беліз – 33,8, **29.** Венесуела – 33,6, **35.** Чилі – 31,7. Суттєво в регіоні відрізняються показники **65.** Гондурасу – 27,2.

Для розуміння нашого самосприйняття серед інших країн: Україна у цьому рейтингуванні посідає **70** місце – 26,4, сусідні країни: **102.** Білорусь – 21,7, **116.** Росія – 18,7 [25].

Можливо, в регіоні витає «дух щастя»? Ні, цю думку спростовує позиція Гондурасу. Хоча певний оптимізм і ментальна налаштованість мають місце. Відзначимо також, що суто економічні показники розвитку країни будуть значно відрізнятися від «параметрів щастя» (такі гранди світової економіки як Бразилія, Мексика та держави, що здійснили суттєвий прорив у цьому напрямку Чилі, Уругвай, певною мірою Колумбія, займають різні й, можливо, неочікувані позиції). Пам'ятаємо, перш за все, про спрямованість політики Коста-Ріки, щодо соціально високих стандартів життя для всього населення. До речі, у період з 2000 по 2013 воно зросло майже на 1 млн. За цей же період середня тривалість життя змінилась з 75,8 років до 80,8. Знизився рівень дитячої смертності з 11,49 до 8,95 на 1000 народжених, підвищився індекс людського розвитку з 0,706 до 0,773, пішов донизу показник рівня бідності з 20,6% до 17,8%, послідовно збільшуються витрати на охорону здоров'я – з

4,65 до 10,9% ВВП, та освіту – з 4,72 до 7,46% ВВП, зріс загальний рівень грамотності з 94,9 до 96,3% від загальної кількості населення, ВВП на душу населення у долл. США змінився з 4118,0 на 10528,2, державний зовнішній борг знизився з 19,8 до 10,7% ВВП, хоча зріс державний внутрішній борг з 26,7 до 41,1% ВВП, але на фоні суттєвого зростання валютних резервів з 1317,6 млн. долл. до 7330,9 [9, с. 81]. В Коста-Ріці є встановлений мінімум заробітної платні, але він є не загальним, а співвіднесеним з певною галуззю, кваліфікацією робіт. З 1 січня 2019 року мінімальний розмір оплати праці складає від 10358,55 колон (17\$) в день для некваліфікованих робітників до 663772.10 (1089.65\$) на місяць для випускників університетів, у виробництві медобладнання, мікропроцесорів, харчова промисловість, текстиль і одяг, будівельні матеріали, добрива [22]. На фоні цих позитивних показників спостерігається зростання рівня злочинності (число вбивств зросло з 6,4 на 100000 до 8,5) і безробіття (з 5,2% населення до 8,3%). Тому в 2019 році у Коста-Ріці є побоювання, що коло проблем – безробіття, зростання рівня злочинності – не дозволить країні знову очолювати цей рейтинг. *Pesimismo embargo a ticos. Califican como negativo el rumbo del país.* Исп. – Песимізм охоплює тікос. Вони вважають негативним курс країни [21].

Рівень безпеки загалом дуже серйозна проблема усього регіону, зважаючи на наркотрафік, високий рівень байдужості до насилля як невід'ємної частини життя, її чорної сторони. Світовий рейтинг країн за показником рівня безпеки на думку представників *World's Safest Countries* виглядає наступним чином: **27.** Чилі – 80,1, **36.** Уругвай – 76,2, **47.** Аргентина – 69,7, **57.** Коста-Ріка – 63,8, **61.** Панама – 59,1, **71.** Домініканська республіка – 54,2, **86.** Гондурас – 49,7, **99.** Мексика – 45,7, **115.** Колумбія – 42,2, **137.** Венесуела – 32,7 і для порівняння: **136.** Росія – 33,4, **140.** Україна – 30,7 [28].

Ми хотіли би завершити рейтингову частину матеріалу 2-ма індексами, що, на нашу думку, є також якісно показовими щодо розвитку Коста-Ріки.

Розташування країн за показниками людського розвитку (згадаємо й низьку позицію України в ньому обумовлену, на наш погляд, значним відтоком кваліфікованих спеціалістів, що отримали добру освіту в нашій країні – лікарі, інженери, ІТ фахівці, тощо, за кордон). Серед представників рівня *VERY HIGH HUMAN DEVELOPMENT*: **44.** – Чилі, **47.** – Аргентина, **49.** – Російська Федерація, **53.** – Білорусь, **55.** – Уругвай, **58.** – Барбадос, **58.** – Казахстан.

HIGH HUMAN DEVELOPMENT: **63.** – Коста-Ріка, **66.** – Панама, **69.** – Тринідад і Тобаго, **70.** – Антігуа і Барбуда, **72.** – Сент-Кітс і Невіс, **73.** – Куба, **74.** – Мексика, **75.** – Гренада, **78.** – Венесуела, **79.** – Бразилія, **86.** – Еквадор, **88.** – Україна, **89.** – Перу, **97.** – Ямайка, **110.** – Парагвай.

MEDIUM HUMAN DEVELOPMENT: **118.** – Болівія, **121.** – Сальвадор, **124.** – Нікарагуа, **127.** – Гватемала, **133.** – Гондурас [17].

Доволі незвичайний рейтинг за сумою показників, серед яких – якість охорони здоров'я і медичної допомоги, вартість життя (добробут), безпека та інше пропонує щорічний глобальний пенсійний індекс, який визначає позиції щодо бажаності проживання на пенсії.

1.– Панама, 2.– Коста-Ріка, 3.– Мексика, 4.– Еквадор, 6.– Колумбія, 8.– Перу, 10.– Іспанія [26]. (Мексика у цьому переліку займає таке високе місце тому що там достатньо місць доволі безпечних для проживання, життя є дешевшим, інфраструктура розвинена, охорона здоров'я на висоті, природа й клімат чудові – тому до 1 млн. пенсіонерів США та Канади переїхали саме туди).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Центральноамериканська Республіка Коста-Ріка здолала свій неповторний шлях становлення державності, формування нації, ствердження якісної зрілої демократії, досягнення високих стандартів життя усім населенням країни. Та частина матеріалу стосовно Коста-Ріки, яка була запропонована в цій статті, дозволяє нам зробити висновки, що значну роль в якісному щодо сучасних соціальних показників результаті відіграли 2 вирішальні фактори: 1. Діяльність патріотично налаштованих місцевих еліт, консолідованих відносно ідеї національного проекту, їх зусилля щодо розробки усєї концепції розвитку, баченні мети, цілеспрямованій роботі щодо пошуку перспективних для країни ніш в глобальній й регіональній економічній системі, сумі заходів, націлених на формування політичної нації з виділенням пріоритетних напрямків її трансформування в єдину цілісність на основі символічного універсуму, «каркасу цілісності», з позначенням самотутніх щодо їх сполучення цінностей, знаків, «брендів» (бо вже назва країни на сьогодні також вже виглядає «брендом») з єдиною вихідною позицією – бажанням створити «щасливу країну» та подальшою систематичною роботою щодо ретранслявання цих символічно організованих колективних ідентичностей і сумісних репрезентацій. 2. Вдало визначена «геополітична сота» – стратегічне партнерство з США, але й політика відкритого регіоналізму з відтінком, «субтонами» налаштованості на мультилатералізм стосовно, перш за все політичних вигод (імідж миротворця дає свої бенефіції) й реалізації своїх економічних інтересів. В цьому смислі Республіка Коста-Ріка має взаємовигідні й традиційно теплі стосунки з Японією (перший візит новообраного президента відбувся саме туди), корисні з Китаєм (навіть зважаючи на суперечність економічних інтересів США і Китаю в тому числі в регіоні), виступає у якості активного учасника міждержавних об'єднань різного рівня (щоправда, якщо вони не мають яскраво вираженого ідеологічного підґрунтя, яке суперечить баченню майбутнього Коста-Рікою – як у випадку з об'єднанням ALBA).

Загалом, за думкою Андреа Б'янкулі (*Bianculli Andrea C.*), загадковий латиноамериканський регіоналізм, який міг би бути визначеним

плюралізмом регіональних організацій, у тому числі таких, що взаємодоповнюють й консолідують, та з членством, що перекривається [13], має свій потенціал прагматизму, що, на нашу думку, має бути проаналізованим окремо. Місце і роль інституційного дизайну, особливості політичного процесу у розвитку Республіки Коста-Ріка й їх місце в успіхах країни – також завдання подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Андерсон, Б., 2001. 'Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма', Москва: *Канон-Пресс*, 333 с.
2. Барабаш, Олег, 2014. 'Динамизм змістовності й символізація розвитку суспільних та інституціонально-правових процесів сучасності', *Національний юридический журнал: теорія и практика. National Law Journal: Theory and Practice, Republica Moldova, Chisinau*, №6 (10), с.6–11.
3. 'Вадим Карасев на 112', 29.05.2019. URL: https://www.youtube.com/watch?v=3dfpFly_z5k=981s
4. Воротникова, ТА., 2015. 'Коста-Ріка после выборов: стабильность и обновление', *Латинская Америка: избирательные процессы и политическая панорама*, Отв. ред. З. В. Ивановский, М.: *ИЛА РАН*, 274 с.
5. Дабагян, ЭС., 2012. 'Дважды президент Коста-Рики Оскар Ариас: штрихи к политическому портрету', *Новая и новейшая история*, №3, с.185–196. URL: <http://historystudies.org/2014/12/arias/>
6. Дабагян, ЭС. 'Коста-Ріка: история политического процесса', URL: <http://svom.info/entry/221-kosta-rika-istoriya-politicheskogo-processa/>
7. Зазнаев, ОИ., 2014. 'Осмысление форм правления в зарубежной политической науке: новейшие дискуссии', *Политическая наука*, №1, с.10–33.
8. Ивановский, ЗВ., 2015. 'Избирательные системы региона и их правовые основы', *Латинская Америка: избирательные процессы и политическая панорама*, Отв. ред. З. В. Ивановский, М.: *ИЛА РАН*, 274 с.
9. 'Коста-Ріка: корректировка курса или сдвиг влево?', 2014, Коллектив авторов. Экспертная группа: Калашников Н. В. (рук.), Ивановский З. В., Воротникова Т. А., Симонова Л. Н., Константинова Н. С., Харламенко А. В., Прусов Е. В., *Серия аналитических изданий «Саммит»*, Москва *ИЛА РАН*, 103 с.
10. 'Ларрі Даймонд про корінь проблем України'. URL: <https://www.stryi.net.ua/larri-dajmond-korin-problem-ukrayiny-u-vidsutnosti-elity-virnij-suspilnomu-blagu-i-natsionalnomu-proektu/>
11. Пушкарева, ГВ., 2017. 'Идеи и ценности как способ конструирования символического пространства национальной идентичности', *Полис. Политические исследования*, №5, с.156–173.
12. Barabash, Oleh, 2014. 'Symbols and Law: The «Matrix» of approaches in processes of denotation in search of Presence', *Evropsky politicky a pravni diskurz. <European political and law discourse> Ceska Republika, Brno: Jizni Palmira, druzstvo*, №6, с.69–95.
13. Bianculli, Andrea C. 'Regionalism in Latin America is a complex and non-linear process, shaped by a mix of internal and external variables'. URL: https://www.academia.edu/30931608/Latin_America
14. Chomsky, Noam. 'Market Democracy in a Neoliberal Order: Doctrines and Reality'. URL: <https://chomsky.info/199711/>
15. Coatsworth, John H., 1994. 'Central America and the United States: The Clients and the Colossus', *Twayne Publishers*, 277 p.
16. Geddes, B., 1996. 'Initiations of new democratic institutions in Eastern Europe and Latin America', *Institutional design in new democracies: Eastern Europe and Latin America*, A. Lijphart, C. H. Waisman (eds), Colorado; Oxford: *Westview Press*, p.15–41.
17. 'Human Development Indices and Indicators 2018 Statistical Update'. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf
18. Lipset, SM., 1990. 'The centrality of political culture', *Journal of democracy*, Washington, DC, Vol.1, N.4, p.80–83.

19. Mainwaring, S., Scully, RT., 2008. 'Latin America: Eight Lessons for Governance', *Journal of Democracy*, Vol.19, №3, p.112–127.

20. Pérez-Liñán, Anibal, Mainwaring, Scott, 2015. 'Cross-Currents in Latin America', *Journal of Democracy*, January, Volume 26, Issue 1, p.114–127.

21. 'Pesimismo embarga a ticos. Califican como negativo el rumbo del país'. URL: <http://www.diarioextra.com/Noticia/detalle/390213/pesimismo-embarga-a-ticos>

22. 'Publican salarios minimos que regira'n en el 2019'. URL: <https://tusalario.org/costarica/tu-salario/salario-minimo>, <https://www.puntojuridico.com/publican-salarios-minimos-que-regiran-en-el-2019/>

23. Pye, Lucian W., 1958. 'The Non-Western Political Process', *The Journal of Politics*, Vol.20, №3, p.468–486. URL: <https://www.jstor.org/stable/2127224>

24. Schmitter, PC., 2010. 'Twenty-five years, fifteen findings', *Journal of democracy*, Baltimore, Vol.21, N.1, p.17–28.

25. 'The Happy Planet Index 2016 A global index of sustainable wellbeing'. URL: <https://static1.squarespace.com/static/5735c421e321402778ee0ce9/t/57e0052d440243730fdf03f3/1474299185121/riefing+paper+--+HPI+2016.pdf>

26. 'The World's Best Places to Retire in 2019'. URL: <https://internationalliving.com/the-best-places-to-retire/>

27. 'Tres puntos en lo económico para el segundo año de Carlos Alvarado. El miércoles se cumplen los primero 365 días de su gestión', Fabio Parreaguirre fparreaguirre@larepublica.net / Domingo 05 mayo, 2019. URL: <https://www.larepublica.net/noticia/tres-ntos-en-lo-economico-para-el-segundo-ano-de-carlos-alvarado>

28. 'World's Safest Countries'. URL: <https://safearound.com/danger-rankings/>

References

1. Anderson, B., 2001. 'Vobrazhaemye soobshhestva. Razmyshleniya ob istokah i rasprostraneni nacionalizma (Imaginary communities. Reflections on the origins and spread of nationalism)', Moskva: *Kanon-Press*, 333 s.

2. Barabash, Oleg, 2014. 'Dynamizm zmistovnosti j symvolizacija rozvytku suspil'nyh ta instytucional'no-pravovyh procesiv suchasnosti (The dynamism of meaning and symbolization of the development of social and institutional and legal processes of the present)', *Nacional'nyj juridicheskij zhurnal: teorija i praktika. National Law Journal: Theory and Practice, Republica Moldova, Chisinau*, №6 (10), s.6–11.

3. 'Vadim Karasev na 112 (Vadim Karasev on 112)', 29.05.2019. URL: https://www.youtube.com/watch?v=3dfpF1y_z5k=981s

4. Vorotnikova, TA., 2015. 'Kosta-Rika posle vyborov: stabil'nost' i obnovlenie (Costa Rica after the election: stability and renewal)', *Latinskaja Amerika: izbiratel'nye processy i politicheskaja panorama*, Otv. red. Z. V. Ivanovskij, M.: *ILA RAN*, 274 s.

5. Dabagjan, JeS., 2012. 'Dvazhdy prezident Kosta-Riki Oskar Arias: shtrihi k politicheskomu portretu (Twice President of Costa Rica Oscar Arias: touches to the political portrait)', *Novaja i novejschaja istorija*, №3, s.185–196. URL: <http://historystudies.org/2014/12/arias/>

6. Dabagjan, JeS. 'Kosta-Rika: istorija politicheskogo processa (Costa Rica: the history of the political process)', URL: <http://svom.info/entry/221-kosta-rika-istoriya-politicheskogo-processa/>

7. Zaznaev, OI., 2014. 'Osmyslenie form pravlenija v zarubezhnoj politicheskoy nauke: novejschie diskussii (Understanding the forms of government in foreign political science: the latest debate)', *Politicheskaja nauka*, №1, s.10–33.

8. Ivanovskij, ZV., 2015. 'Izbiratel'nye sistemy regiona i ih pravovye osnovy (Election systems of the region and their legal framework)', *Latinskaja Amerika: izbiratel'nye processy i politicheskaja panorama*, Otv. red. Z. V. Ivanovskij, M.: *ILA RAN*, 274 s.

9. 'Kosta-Rika: korrekcirovka kursa ili sdvig vlevo? (Costa Rica: heading adjustment or left shift?)', 2014, Kollektiv avtorov. Jekspertnaja grupa: Kalashnikov N. V. (ruk.), Ivanovskij Z. V., Vorotnikova T. A., Simonova L. N., Konstantinova N. S., Harlamenko A. V., Prusov E. V., *Seriya analiticheskikh izdanij «Sammit»*, Moskva *ILA RAN*, 103 s.

10. 'Larri Dajmond pro korin' problem Ukrai'ny (Larry Diamond about the root of Ukraine's problems)'. URL: <https://www.stryy.net>

ua/larri-dajmond-korin-problem-ukrayiny-u-vidsutnosti-elity-virnij-suspilnomu-blagu-i-natsionalnomu-proektu/

11. Pushkareva, GV., 2017. 'Idei i cennosti kak sposob konstruirovaniya simvolicheskogo prostranstva nacional'noj identichnosti (Ideas and values as a way of constructing a symbolic space of national identity)', *Polis. Politicheskie issledovaniya*, №5, s.156–173.

12. Barabash, Oleh, 2014. 'Symbols and Law: The «Matrix» of approaches in processes of denotation in search of Presence', *Evropsky politicky a pravny diskurz. <European political and law discourse> Ceska Republika*, Brno: *Jizni Palmira, druzstvo*, №6, c.69–95.

13. Bianculli, Andrea C. 'Regionalism in Latin America is a complex and non-linear process, shaped by a mix of internal and external variables'. URL: https://www.academia.edu/30931608/Latin_America

14. Chomsky, Noam. 'Market Democracy in a Neoliberal Order: Doctrines and Reality'. URL: <https://chomsky.info/199711/>

15. Coatsworth, John H., 1994. 'Central America and the United States: The Clients and the Colossus', *Twynne Publishers*, 277 p.

16. Geddes, B., 1996. 'Initiations of new democratic institutions in Eastern Europe and Latin America', *Institutional design in new democracies: Eastern Europe and Latin America*, A. Lijphart, C. H. Waisman (eds), Colorado: *Westview Press*, p.15–41.

17. 'Human Development Indices and Indicators 2018 Statistical Update'. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf

18. Lipset, SM., 1990. 'The centrality of political culture', *Journal of democracy*, Washington, DC, Vol.1, N.4, p.80–83.

19. Mainwaring, S., Scully, RT., 2008. 'Latin America: Eight Lessons for Governance', *Journal of Democracy*, Vol.19, №3, p.112–127.

20. Pérez-Liñán, Anibal, Mainwaring, Scott, 2015. 'Cross-Currents in Latin America', *Journal of Democracy*, January, Volume 26, Issue 1, p.114–127.

21. 'Pesimismo embarga a ticos. Califican como negativo el rumbo del país'. URL: <http://www.diarioextra.com/Noticia/detalle/390213/pesimismo-embarga-a-ticos>

22. 'Publican salarios minimos que regira'n en el 2019'. URL: <https://tusalario.org/costarica/tu-salario/salario-minimo>, <https://www.puntojuridico.com/publican-salarios-minimos-que-regiran-en-el-2019/>

23. Pye, Lucian W., 1958. 'The Non-Western Political Process', *The Journal of Politics*, Vol.20, №3, p.468–486. URL: <https://www.jstor.org/stable/2127224>

24. Schmitter, PC., 2010. 'Twenty-five years, fifteen findings', *Journal of democracy*, Baltimore, Vol.21, N.1, p.17–28.

25. 'The Happy Planet Index 2016 A global index of sustainable wellbeing'. URL: <https://static1.squarespace.com/static/5735c421e321402778ee0ce9/t/57e0052d440243730fdf03f3/1474299185121/riefing+paper+--+HPI+2016.pdf>

26. 'The World's Best Places to Retire in 2019'. URL: <https://internationalliving.com/the-best-places-to-retire/>

27. 'Tres puntos en lo económico para el segundo año de Carlos Alvarado. El miércoles se cumplen los primero 365 días de su gestión', Fabio Parreaguirre fparreaguirre@larepublica.net / Domingo 05 mayo, 2019. URL: <https://www.larepublica.net/noticia/tres-ntos-en-lo-economico-para-el-segundo-ano-de-carlos-alvarado>

28. 'World's Safest Countries'. URL: <https://safearound.com/danger-rankings/>

* * *